

Universal Declaration of Human Rights - Romansch (Puter)

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Declaraziun universela dals drets umauns

Preambul da la declaraziun

considerand cha l'arcugnuschtscha da la dignited da tuot ils members da la famiglia umauna e da lur drets eguels ed inalienabels fuorma il fundamaint da la liberted, da la güstia e da la pêsch sül muond;

considerand cha las scugnuschtschas ed il spredschi dals drets umauns haun mno ad acts da barbaria chi offendan la conscienza da l'umanited e cha la creaziun d'ün muond, i'l quêl ils umauns haun la liberted da discuorrer e da crajer libers da terror e da misiergia, es gnida proclamada scu aspiraziun suprema da l'umaun;

considerand cha que es essenziel da proteger ils drets umauns cun ledschas per cha l'umaun nu saja sforzo d'applicher scu ultim mez la revolta cunter la tirannia e l'oppressiun;

considerand cha que es essenziel da promover las relaziuns amicablas traunter las naziuns;

considerand cha'ls pövels da las Naziuns Unidas haun proclamo danövmaing i'l statüt lur cretta i'ls drets fundamentels da l'umaun, illa dignited ed illa valur da la persuna umauna, ill'egualited dals drets dad hom e duonna, e ch'els s'haun declaros scu decis da favuriser il progress sociel e d'instituir megldras cundiziuns da viver in üna liberted pü vasta;

considerand cha'ls stedis commembers s'haun oblios da sgürer, in cooperaziun cun l'Organisaziun da las Naziuns Unidas, il respet universel ed effectiv dals drets umauns e da las liberteds fundamentelas;

considerand ch'üna concepziun cumünaivla da quists drets e da quistas liberteds es d'importanza suprema per accumplir cumplainamaing quist ingaschamaint;

proclama l'Assamblea generela la preschainta declaraziun universela dals drets umauns scu ideel ch'i'd es da raggiundscher cumünaivelmaing da tuot ils pövels e da tuot las naziuns, per cha tuot ils umauns e tuot ils organs da la societad hegian adüna preschaint quista Declaraziun, e ch'els as staintan da promover ill'instrucziun ed ill'educaziun il respet da quists drets e da quistas liberteds e da sgürer a quists cun imsüras progressivas sül plaun naziunel ed internaziunel arcugnuschtscha ed applicaziun universela ed effectiva, taunt traunter las populaziuns dals stedis commembers s'vess scu eir traunter ils territoris suottamiss a lur giurisdicziun.

Art. 1:

Tuot ils umauns naschan libers ed eguels in dignited ed in drets. Els sun dotos cun radschun e conscienza e dessan agir ün invers l'oter in spiert da fraternited.

Art. 2:

Mincha persuna po fer valair tuot ils drets e tuot las liberteds proclamos illa Declaraziun preschainta sainza distincziun, particularmaing da razza, da culur, da schlatta, da religiun, d'opiniun politica u otra, d'origin naziunel u sociel, da possess, da naschtscha u d'otras circumstanzas.

Pünavaunt nu vain fatta üngüna distincziun fundada sül statüt politic, giuridic u internaziunel dals pajais u dal territori, dal quêl üna persuna deriva, cha quist pajais u territori saja independent, suot tutela, na autonom u suottamiss ad ün'otra limitaziun da suveranited.

Art. 3:

Mincha umaun ho il dret da vita, da liberted e da sgürezza da la persuna.

Art. 4:

Üngün nu suos-cha gnir tgnieu in sclavitüd u servitüd; la sclavitüd e'l commerzi da sclevs sun scumandos in tuot lur fuormas.

Art. 5:

Üngün nu suos-cha gnir suottamiss a la tortura, ne a painas ne a trattamaints crudels, inumauns u degradants.

Art. 6:

Mincha umaun ho il dret da gnir arcugnuschieu dapertuot scu personalited giuridica.

Art. 7:

Tuot ils umauns sun eguels avaunt la ledscha ed haun sainza distincziun il dret da protecziun eguela cunter qualunque discriminaziun chi violess la Declaraziun avaunt maun e cunter qualunque provocaziun ad üna tela discriminaziun.

Art. 8:

Mincha persuna ho il dret da protecziun leghela avaunt las giurisdicziuns naziunelas cumpetentas cunter acts chi violeschan ils drets fundamentels garantieus illa constituziun u illa ledscha.

Art. 9:

Üngün nu suos-cha gnir arresto, miss in fermaunza u exilio arbitrariamaing.

Art. 10:

Mincha persuna ho il dret, in equalited cumplaina, cha sieu cas vegna tratto güstamaing e publicamaing d'ün tribunel independent ed imparziel, il quël decida davart sieus drets e sias obligaziuns u davart la validited da mincha achüsa penela drizzeda cunter ella.

Art. 11:

1. Mincha persuna achüsedada d'ün act chastiabel es innozainta fin cha sia cuolpa es cumproveda leghelmaing in ün process public, inua cha tuot las garantias necessarias per sia defaisa sun gnidas garantidas ad ella.

2. Üngün nu vain condemno per acziuns u omissiuns chi, al mumaint ch'ellas sun gnidas commissas, nu valaivan scu act chastiabel tenor il dret naziunel ed internaziunel. Medemmamaing nu suos-cha il chastih esser pü grand cu quel applichabel al mumaint cha l'act chastiabel es gnieu commiss.

Art. 12:

Üngün nu suos-cha dvanter l'oget d'intervenziuns arbitraras in sia vita privata, sia famiglia, sieu domicil u sia corrispondenza, ne d'attachas cunter sia onur e sia reputaziun. Mincha umaun ho il dret da protecziun leghela cunter telas intervenziuns u telas attachas.

Art. 13:

1. Mincha persuna ho il dret da circular libramaing e da tscherner sieu domicil a l'intern d'ün stedi.

2. Mincha persuna ho il dret da banduner mincha pajais, eir sieu egen, e da turner in sieu pajais.

Art. 14:

1. In cas da persecuziun ho mincha persuna il dret da tschercher asil e da survgnir asil in oters pajais.

2. Quist dret nu po be esser invocho in cas da persecuziun pervi da delicts na politics u pervi d'acziuns chi cuntrafan a las miras ed als princips da las Naziuns Unidas.

Art. 15:

1. Mincha umaun ho il dret d'üna naziunalited.
2. Üngün nu suos-cha gnir privo arbitrariamaing da sia naziunalited u dal dret da müder naziunalited.

Art. 16:

1. Hom e duonna cun eted adatteda haun il dret da marider e da funder üna famiglia, sainza restricziuns davart la razza, la naziunalited u la religiun. Els haun ils medems drets areguard il matrimoni, düraunt il matrimoni ed in cas da sia dissoluziun.
2. A's po be conclüder il matrimoni cul consentimaint liber e cumplain dals conjughels futurs.
3. La famiglia es ün elemaint natürel e fundamentel da la societad e stu gnir protetta da la societad e dal stedi.

Art. 17:

1. Mincha persuna ho il dret d'avair üna proprietad egna u cumünaivla cun oters.
2. Üngün nu suos-cha gnir privo arbitrariamaing da sia proprietad.

Art. 18:

Mincha persuna ho il dret da la libertad da penser, da conscienza e da religiun, quist dret cumpiglia la libertad da müder religiun u persvasiun scu eir da manifestar l'egna religiun u l'egna persvasiun sulet u in cumünaunza, publicamaing u privat, ill'instrucziun, illa pratcha, i'l cult ed ill'execuziun da ritus.

Art. 19:

Mincha persuna ho il dret da la libertad d'opiniun e d'expressiun, que chi cumpiglia il dret da na gnir molestato pervi da l'egna opiniun scu eir il dret da tschercher, artschaiver, deraser, sainza resguardar cunfins, las infurmaziuns e las ideas cun tuot ils mezs d'expressiun.

Art. 20:

1. Mincha persuna ho il dret da la libertad da reuniun e d'associaziun paschaivla.
2. Üngün nu suos-cha gnir oblio da fer part d'ün'associaziun.

Art. 21:

1. Mincha persuna ho il dret da's parteciper al guvern da l'egen pajais, directamaing u cun l'intermediaziun da rapreschantants tschernieus libramaing.
2. Mincha persuna ho suot cundiziuns eguelas il dret d'access a las funcziuns publicas da sieu egen pajais.
3. La voluntad dal pövel es il fundamaint da l'autorited da las pussaunzas publicas; quista voluntad dess s'exprimer in tschernas periodicas ed onestas cun dret da tscherna generel ed eguel in votaziun secreta u tenor üna procedura equivalenta chi garantescha la libertad da vuscher.

Art. 22:

Mincha persuna ho scu commember da la societad il dret da sgürezza sociela; ella po pretender d'obtgnair ils drets economics, sociels e culturels indispensabels per sia dignited e pel svilup liber da sia personalited, que tres sforzs interns dal stedi ed illa cooperaziun internaziunela, resguardand l'organisaziun e las resursas da mincha pajais.

Art. 23:

1. Mincha persuna ho il dret da lavur, da tscherna libra da sia lavur, da cundiziuns da lavur güstas e cunvgnaintas e da la protecziun cunter la dischoccupaziun.
2. Tuots haun il dret, sainza discriminaziun, d'ün salari eguel per lavur eguela.
3. Chi chi lavura ho il dret d'üna remuneraziun güsta e commensureda chi sgürescha ad el ed a sia famiglia ün'existenza confuorma a la dignited umauna e chi vain cumpletteda, scha que fo dabsögn, cun oters mezs da protecziun sociela.
4. Mincha persuna ho il dret da funder insembel cun oters sindicats e da s'affilier a sindicats per defender sieus interess.

Art. 24:

Mincha persuna ho il dret da pos, specielmaing d'üna limitaziun radschunaivla dal temp da lavur, e da vacanzas periodicas pajedas.

Art. 25:

1. Mincha umaun ho il dret d'ün standard da viver sufficiaint per sgürer la sandet e'l bainesser d'el sves e da sia famiglia. Que concerna particulermaing l'alimentaziun, ils vstieus, la chüra medicinela scu eir ils servezzans sociels necessaris. El ho il dret da sgürezza in cas da dischoccupaziun, da malatia, d'invalidited, in cas cha's dvainta vaidg u vaidgua, in cas da vegldüna u i'ls oters cas da perdita da mezs da subsistenza tres circumstanzas independentas da sia voluted.
2. Mamma ed iffaunt haun il dret d'agüd e d'assistenza speciela. Tuot ils iffaunts, ch'els sajan naschieus i'l matrimoni u dadour il matrimoni, giodan la medemma protecziun sociela.

Art. 26:

1. Mincha persuna ho il dret d'instrucziun. L'instrucziun stu esser gratuita, almain que chi concerna l'instrucziun elementera e fundamentela. L'instrucziun fundamentela es obligatorica. L'instrucziun tecnica e professiunela stu esser accessibla a tuots; l'access als stüdis superiuors stu esser liber a tuots in equalited cumplaina tenor lur merits.
2. L'instrucziun dess avoir in mira il svilup cumplain da la personalited umauna e rinfurzer il respet dals drets umauns e da las liberteds fundamentelas. Ella dess promover l'incletta, la toleranza e l'amicizha traunter tuot las naziuns e tuot las gruppas da razza u da religiun scu eir sustgnair las activiteds da las Naziuns Unidas pel mantegnimaing da la pêsch.
3. Ils genituors haun da priorited il dret da tscherner il gener da l'instrucziun per lur iffaunts.

Art. 27:

1. Mincha umaun ho il dret da piglier part libramaing a la vita culturela da la cumünaunza, da giodair las arts e da's parteciper al progress scientific ed als benefizis chi resultan da quist.
2. Mincha umaun ho il dret da protecziun dals interess morels e materiels derivants da tuot la produczion scientifica, litterara u artistica, da la quela el es l'autur.

Art. 28:

Mincha persuna ho il dret cha sül champ sociel e sül champ internaziunel regia ün uorden, i'l quël ils drets e las liberteds manzunos illa preschainta Declaraziun possan raggiundscher ün effet cumplain.

Art. 29:

1. Mincha umaun ho dovairs invers la cumünaunza, illa quela suletta es pussibel il svilup liber e cumplain da sia personalited.

2. Illa realisaziun dals drets e da las liberteds es suottamiss mincha umaun be als limits stabilieus tres la ledscha per sgürer l'arcugnuschtscha e'l respet dals drets e da las liberteds dals oters e per satisfacer a las exigenzas da la morela, da l'uorden public e dal bainesser generel in üna societad democratica.

3. Quists drets e quistas liberteds nu suos-chan in üngün cas gnir realisos cunter las miras e cunter ils principals da las Naziuns Unidas.

Art. 30:

Üngüna disposiziun da la preschainta Declaraziun nu suos-cha gnir interpretada uschè cha ün stedi, üna gruppa u üna persuna hegia il dret da svilupper ün'activited u d'accumplir ün act chi ho in mira la destrucziun dals drets e da las liberteds manzunos in quista Decleraziun.
